

EL BOMBARDEIG DE SANT JUST DESVERN

Un recorregut pels seus escenaris

Per JULI OCHOA GONZALEZ

Organitzat per:

Ajuntament de
Sant Just Desvern

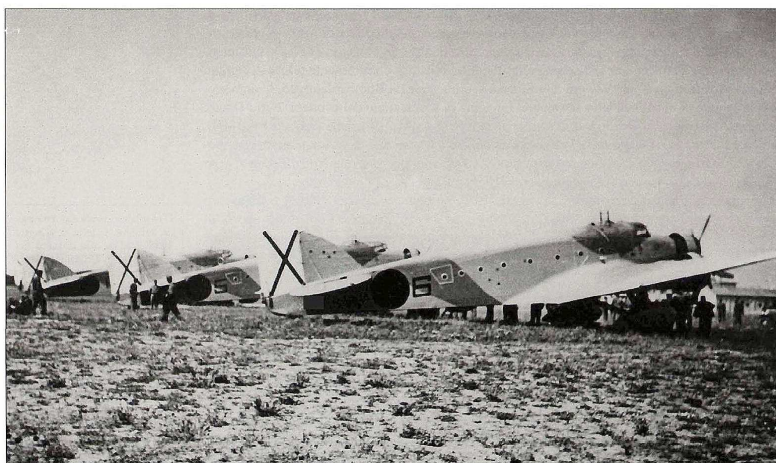
"Els avions s'apropen amb el seu ronc monòton. Les sirenes d'alarma sonen llargament. Les bateries antiaèries emplen l'atmosfera de sorolls estridents que esquincen l'aire i escampen al lluny una vibració trontolladora. I, de sobte, es nota com si entorn de la ciutat es fes el buit i de seguida se sent el xiular i el bronzir de les bombes, que s'accelera i es fa més dens a cada segon que transcorre. Un terrabastall profund, perllongat, eixordador, com si un carro immens aboqués una càrrega de pedres, circumda el lloc on te trobes. La casa cruix i s'esclafa. Sents les esquerdes que s'obren, les pedres que salten, els objectes que són violentament llançats; i el dring dels vidres que s'esmicolen fa més agut aquell moment tràgic. L'edifici s'esfondra: unes forces poderoses t'han rebatut contra les parets i ara et veus arrossegat entre les ruïnes de la casa. Una fumarada fètida i negra et sotmet a les tenebres. Després, si has resistit la mort, quan els sentits et retornen, contemples al teu voltant cossos inermes i mutilats, nens deseparats, desolació dels qui han perdut el seus, potser l'ésser que més estimaves amb la vida segada. Han passat els bàrbars! I aquella punyida al mig del cor t'esdevindrà inguarible..."

**JOSEP ROURE-TORRENT (1902-1955):
"El record dels bombardeigs" (fragment).
Article publicat el 26 de novembre de 1938
en el setmanari Meridià, de Barcelona.**

Sant Just Desvern, a les 23 hores i 45 minuts del dia 8 d'octubre de 1938...

Ja feia dos anys, dos mesos i vint dies que havia començat la guerra, i els ànims, en sectors cada cop més amplis de la població barcelonina, no eren aquells que els havien mogut durant els primers moments. Tot i que la intensitat dels bombardeigs sobre Barcelona ja no enregistrava les cotes que havia arribat a assolir durant el fatídic mes de març, no es pot dir que hagués disminuït ni de bon tros l'afany destructiu dels agressors italians que donaven suport al bàndol colpista, i que, des dels aeròdroms situats a l'illa de Mallorca, seguien aferrissant-se en l'atac continuat a les poblacions de la rereguarda republicana.

Aquell dia ja s'havien realitzat diversos atacs, però encara estava previst fer una incursió més, amb l'objectiu principal d'atacar les instal·lacions que la defensa republicana tenia a la muntanya de Sant Pere Màrtir. Pel que sembla, tant el punt d'observació que estava situat al cim com el projector que estava emplaçat al Turó havien contribuït eficaçment a desbaratar algunes de les passades incursions de l'aviació feixista sobre Barcelona.

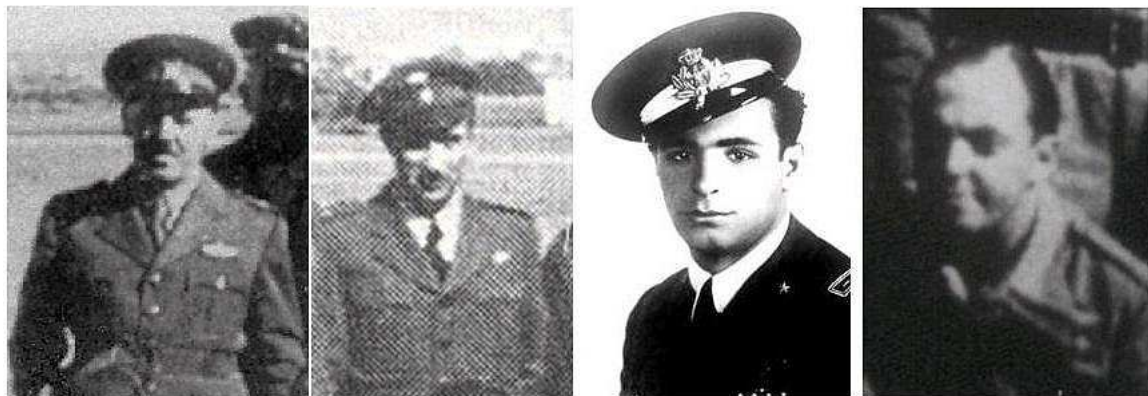
Aeròdrom de Son Sant Joan, Mallorca. Bombarders italians S.81 de l'esquadreta 251 preparant-se per a efectuar una incursió.

L'atac d'aquella nit seguiria la ruta d'entrada pel Garraf i la vall del Llobregat. Es començaria amb el bombardeig de Sant Pere Màrtir, se sobrevolaria tot seguit la ciutat, bombardejant-la també i, després d'haver passat pel damunt del port, on es deixarien caure els darrers projectils, es tornaria a Mallorca.

Els avions que hi participarien serien els aparells SM.81 del XXV° Gruppo de Bombardamento Notturmo "Pipistrelli delle Baleari".

Els 244 kilòmetres que separaven Mallorca de Barcelona suposaven menys d'una hora de vol als avions de l'època, per la qual cosa, el temps previst de durada d'aquesta operació, com en casos anteriors, seria de poc menys de dues hores.

Aquella tarda, tot seguint les instruccions rebudes del general Adriano Monti, els caps d'esquadreta, capitans Aldo Quarantotti i Pietro Gioia, van encarregar una nova missió a les tripulacions d'aquells aparells de les esquadretes 251 i 252 que encara no havien participat en aquell mateix dia en cap altra operació

Els responsables de l'atac sobre Sant Just Desvern. D'esquerra a dreta: Adriano Monti, general de divisió aèria i cap, en aquell temps, de l'*Aviazione Legionaria delle Baleari*. Giovanni Buonamico, comandant del *XXV Gruppo de Bombardamento Notturmo Pipistrelli delle Baleari*. Aldo Quarantotti, cap de la 252 *Squadriglia* i Pietro Gioia, cap de la 251 *Squadriglia*.

En el primer dels aparells de la 252a esquadreta, l'identificat amb el número "1 negre", hi aniria el major Giovanni Buonamico, cap del 25° *Gruppo di Bombardamento Pesante*, juntament amb el capità Aldo Quarantotti, cap de l'esquadreta. Els restants aparells d'aquella unitat estarien pilotats pels oficials els noms de guerra dels quals eren "Capitano Carbitti", "Tenente Trimboli", "Sottotenente Martai" i "Sottotenente Tronco".

El primer dels tres bombarders de la 251a, aniria pilotat pel seu comandant, el capità Pietro Gioia, i els altres dos pels oficials que responien als falsos noms de "Sottotenente Giambattista Sorione" i "Sottotenente Carlo Natale".

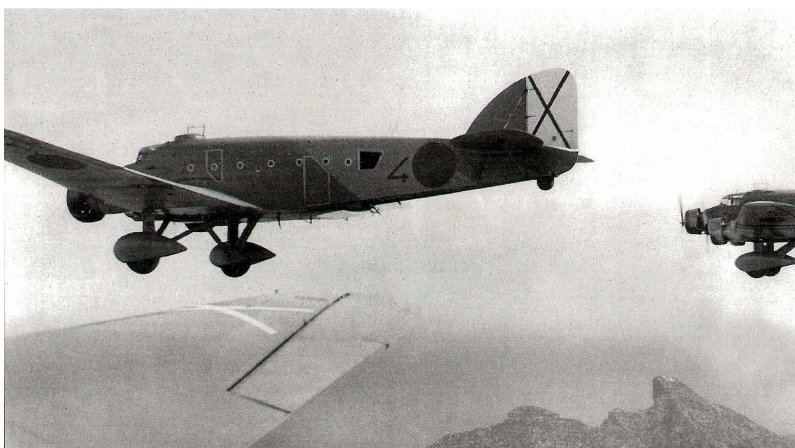
Els avions havien de sortir aquella mateixa nit, els de la 252a esquadreta a les 21:15 hores, temps local, i els de la 251a ho farien deu minuts després, per anar a realitzar una operació de bombardeig sobre Barcelona, ciutat a la que arribarien prop d'una hora més tard, quan allà ja seria el punt de la mitja nit.

Entrarien per la costa de Ponent, i de la mateixa manera que ho havien fet altres vegades, remuntarien el Llobregat i començarien l'atac a Barcelona des de l'interior. El seu objectiu principal serien les instal·lacions de Sant Pere Màrtir, sobre les quals haurien de centrar el seu atac. De tornada, i després d'haver sobrevolat l'espai urbanísticament buit dels voltants de la prolongació de l'Avinguda Diagonal, en sobrevoler les barriades barcelonines de Les Corts, Sants i Hostafrancs, tindrien com a possibles objectius secundaris les fàbriques *S. A. Industrias del Aluminio* i *La España Industrial*, *Sociedad Anónima Fabril y Mercantil*, per acabar deixant anar els darrers projectils sobre el port, el seu constant objectiu.

Cada un dels vuit aparells designats seria carregat aquest cop amb cinquanta-sis bombes més aviat petites, de les del tipus *Mina* de 15 quilograms.

A l'hora prevista, els avions es van enlairar del camp d'aviació de Son Sant Joan, i després d'haver fet l'habitual marrada cap a l'est i després cap al nord que generalment caracteritzava l'inici dels seus vols en direcció a Catalunya, van abandonar l'illa tot sobrevolant la Serra de Tramuntana en el sector en que aquesta forma la península de Formentor, emprenent, des d'allí, el camí cap a la costa catalana. La màxima velocitat que assolien els S.81 era de 280 kilòmetres/hora, essent de 240 la normal de creuer, amb la qual cosa, en poc menys d'una hora es podrien situar sobre l'objectiu i començar el bombardeig, tal com estava previst.

Aquella nit, la lluna lluïa esplèndidament, ja que tot just l'endemà havia de ser el pleniluni. No obstant això, en arribar a la costa peninsular, els aviadors italians van

Formació de bombarders italians S.81 procedents de Son Sant Joan, en direcció a la costa catalana, en el moment en que sobrevolen els cims de la península de Formentor.

trobar que els seus objectius estaven pràcticament coberts per una formació de núvols situada a l'alçada d'uns 2.000 metres, la qual cosa podria, de ben segur, influir decisivament en els resultats de la seva missió, restant eficàcia al seu atac.

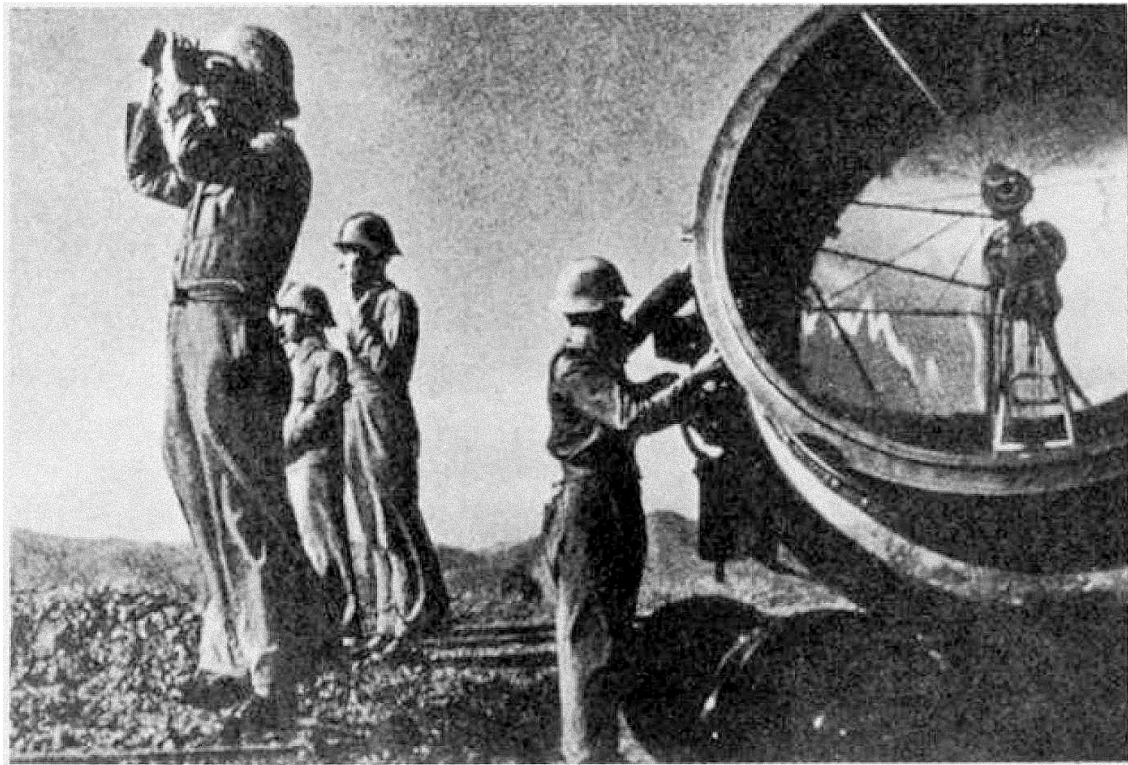
Finalitzada la travessia sobre el mar, els vuit avions van arribar a l'alçada de la costa, assoliren el curs inferior del Llobregat per remuntar-lo fins l'alçada de Molins de Rei, i des d'allà van anar a situar-se darrera de Sant Pere Màrtir, on començaria el bombardeig.

Arribats sobre la vertical de les instal·lacions de Sant Pere Màrtir, el primer dels objectius que tenien marcats, els avions italians començaren a descarregar.

Segons l'informe que l'endemà va signar el secretari tècnic de la Secció d'Informació i Enllaços de la Junta de Defensa Passiva de Catalunya, en aquell sector van arribar a impactar fins a 10 projectils.

Un d'aquells impactes hauria estat possiblement el causant del gran esvoranc que encara avui dia és clarament perceptible al Turó de la Torre, i que es correspon justament amb la vertical de la segona de les sales, actualment curulla d'enderrocs, del que havia estat el búnquer de servei del projector que operava en tal indret.

Des que fou detectada la incursió dels avions enemics, la reacció de la DECA no es va fer esperar, i un intens foc de barrera es va dedicar a obstaculitzar la mortífera tasca dels agressors.

Projector republicà que estava emplaçat al Turó de la Torre, estribació de la muntanya de Sant Pere Màrtir. Al fons es distingeix l'inconfusible silueta de la Penya del Moro.

No tant sols des de terra es va plantar cara als bombarders. També des de l'aire, un valerós representant de l'esquadreta de caça nocturna els hi feia front.

Fruit d'aquesta reacció de defensa per part dels antiaeris, un dels avions, l'aparell "7 negre" de la 252a esquadreta, la tripulació del qual estava formada pels sotstinents "Tronco" i "Viottosi", el sergent major "Brunelleschi" i els aviadors "Zucca", "Carfa" i "Bono" (tots noms de guerra), va ser tocat i va rebre dos impactes.

La importància dels danys que li van causar no hauria estat potser la suficient com per a haver-lo abatut, però sí que li va ocasionar problemes al motor que el van afectar prou com per a impossibilitar-lo per continuar duent a terme la seva destructiva missió al costat dels seus companys.

A la vista de l'estat en que es trobava, aquell bombarder va abandonar la formació i, tot perdent progressivament velocitat i alçada, emprengué el camí de tornada cap a Mallorca, anant a cercar el mateix punt per on poc abans havia arribat.

Havent estat tocat en el moment en que les dues esquadretes havien sobrevolat Sant Pere Màrtir, bombardejant-lo, el camí de retorn d'aquell avió despenjat de la formació seguiria una ruta que en principi no estava prevista i que li suposaria haver de sobrevolar la localitat de Sant Just Desvern.

Tot just iniciat el seu camí de retorn, la càrrega de bombes que encara duia li suposava a aquell avió un doble perill: d'una banda, el pes dels projectils era un llast innecessari, especialment ara que tenia problemes al motor. De l'altra, el fet d'haver d'aterrar avariats i carregats d'explosius, hagués estat una operació extremadament arriscada. La millor solució consistia en desfer-se'n com abans millor d'aquells incòmodes projectils.

I és així com va començar a deixar caure la seva destructiva càrrega, bombardejant un poble en el que no hi havia pràcticament res mereixedor de ser qualificat com a objectiu bèl·lic. Els únics possibles objectius que Sant Just tenia en el sector bombardejat eren la benzinera de can Modolell i els garatges dels números 61 i 72 de la carretera, també dels Modolell, incautats tots tres per l'Aviació Militar, els transformadors elèctrics del carrer de l'Electricitat, i la fàbrica de ciment "Sanson".

Objectius, tots ells, que difícilment haguessin justificat un atac, especialment aquesta darrera, de la qual es deia que hi havia interessos per part del bàndol enemic.

Diversos testimonis espluguins recullen el pas, aquella nit, d'un avió que sobrevolava els camps de la Mallola, on va deixar caure alguns projectils i es va allunyar en direcció a la fàbrica de "Les Banyeres", cap a Sant Just.

La darrera de les bombes que van caure en terme d'Esplugues ho va fer a tocar de les instal·lacions del que havia estat la fàbrica de "Les Banyeres", també coneguda pel nom de "Can Sauret", llavors dipòsit d'intendència de l'Arma d'Aviació. El projectil va caure i explotà a les immediacions de la garita que hi havia a la porta d'entrada, a la cruïlla dels carrers del Nord i de Magdalena Amigó.

La següent bomba que va caure després de la de "les Banyeres" ja ho va fer sobre Sant Just Desvern.

Bomba a Can Gaig

La casa número 4 del carrer de Bonavista, que actualment ostenta el número 6 d'aquell mateix carrer, tot just fent cantonada amb el passatge Carbonell, era propietat de la família Gaig.

L'atzar va voler que la bomba llançada per l'avió italià anés a parar justament a casa seva, fent-ho per sort en el pati, tot impactant contra un cobert amb gallines que hi tenien.

AVIACION

Día 9

A las 23'45 horas de ayer, dos escuadrillas de trimotores italianos bombardearon el casco urbano de Barcelona, arrojando un centenar de bombas que causaron grandes destrozos en viviendas y víctimas en la población civil. Nuestros antiaéreos alcanzaron a uno de los aparatos de la segunda escuadrilla, que se separó de la formación y huyó, perdiendo visiblemente velocidad y altura, percibiéndose fallos en el motor.

Dies després, La Vanguardia publicava la notícia d'aquell atac, tot fent esment de l'aparell que havia estat tocat, i que, en fugir, va ser el causant del bombardeig sobre Sant Just

L'explosió va fer mal, però altra cosa molt més greu hauria estat si el projectil hagués caigut damunt l'edifici, en comptes de fer-ho al pati.

Tal és el plantejament que es fa Jaume Gaig Llavayol, que ho va viure quan tenia sis anys.

La casa de la família Gaig, situada al carrer de Bonavista, cantonada amb el passatge Carbonell.

Ell mateix ens ho explicava així:

“Partint de les Banyeres van caure unes quantes bombes, entre les quals hi havia una de casa nostra.

El que passa és que no va caure a la casa: va caure al pati. I hi teníem un galliner allà. Pues va derrumbar el galliner... les gallines... i va trencar tots els

vidres de la casa, no en va quedar ni un de sencer. Va esquarterar una punta de casa, que encara hi ha... Bueno, s’ha reparat, però encara es veu.

I aleshores, aquesta bomba, vam tenir la sort que per cinc o sis metres... va caure com d’aquí a la paret, allà al pati. De totes maneres va fer un impacte i va fer molt estropici, perquè, dic, no en va quedar ni un sol vidre: la claraboia de l’escala i tots els vidres de la casa van quedar tots, tots trencats. A part dels desperfectes a la punta de la casa on va caure més a la vora, tot d’esquerdes i coses que es van reparar”.

Bomba a Can Masclans

Al número 24 de la carretera, fent cantonada amb el carrer de Bonavista, es trobava el forn de pa regentat per la família Masclans, que constava de forn, obrador, botiga i vivenda.

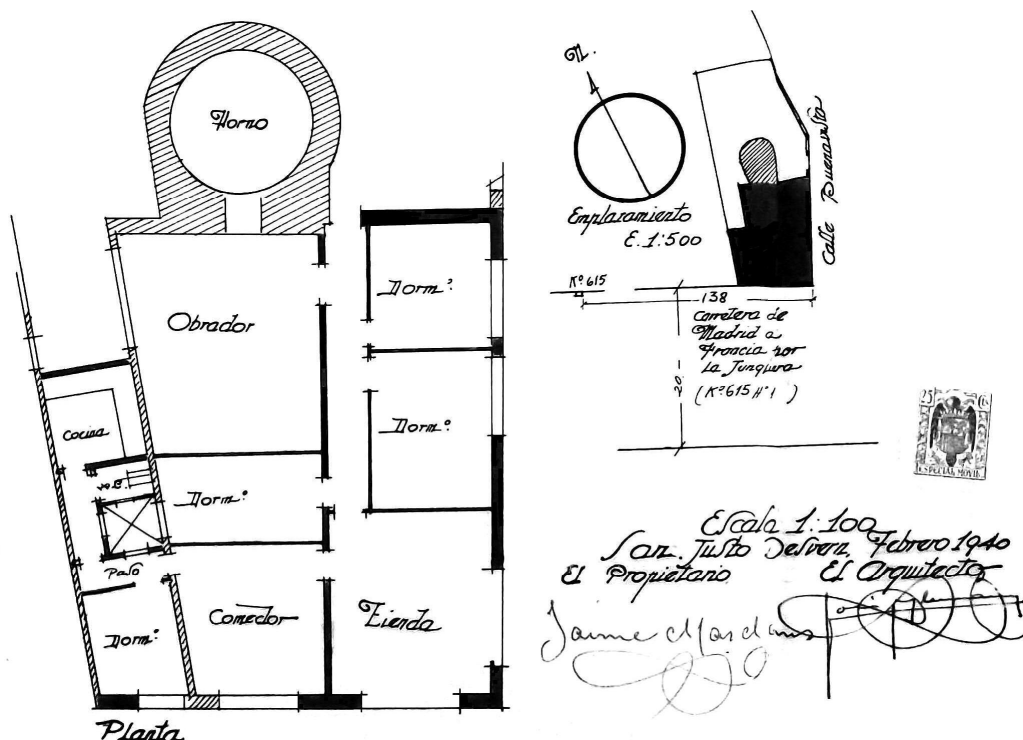
La bomba va caure al bell mig de la casa, destruint-ho pràcticament tot: la botiga, el menjador, la major part dels dormitoris i gairebé tot l’obrador. Només es va salvar el forn i una petita part de la casa situada al cantó oposat al carrer de Bonavista, la que estava a tocar de l’antic hostal de

La família Masclans davant del forn i alhora casa seva, situat entre l’antic hostal de Cal Pesqueres i el carrer de Bonavista.

Cal Pesqueres, llavors caves Busqué, i que comprenia la cuina, el sot de l'escala i un dels dormitoris que donaven a la carretera.

Tot just en el balcó d'aquest dormitori que es va salvar, es trobaven les germanes Trini i Paquita Masclans, en el moment en que va esclatar la bomba. En sentir l'estrèpit del bombardeig, havien sortit a veure el què passava... I això les va salvar. La casa es va enfonsar darrera seu i elles es van quedar, miraculosament, penjades al balcó, en una part de la façana que va resistir l'esclat de la bomba.

Detall del projecte de reconstrucció del forn Masclans. Les parets marcades en negre corresponen a les parts que van ser destruïdes i que calgué fer de nou. Les que apareixen rallades corresponen als elements que van resistir el bombardeig.

Bartomeu Fontanals, llavors aprenent de forner que per haver marxat poc abans es va lliurar per ben poc d'aquell bombardeig, ens ho recordava així:

“... i les dues filles, que es deien la Trini i l'altra la Paquita, i resulta que bombardegen i surten als balcons de dalt, de la carretera, i mentre van sortir al balcó a veure què passava, van caure les bombes a ca seva, però van caure totes al cantó de darrera, tot el cantó que jo estava, i mitja casa d'ells, i elles van quedar agafades al balcó, i es va ensorrar tot. I per això, al ser dintre del balcó, i no va caure la “fatxada” de la carretera, la “fatxada” no va caure, van quedar allà dretes, i el seu pare el va llançar el buf allà dintre, que el van trobar”.

L'explosió d'aquella bomba va generar una onada expansiva que arrossegà en Jaume Masclans, produint-li lesions d'una certa consideració que no van poder ser ateses pels membres de la Creu Roja local, per la qual cosa fou dut a l'hospital clínic.

Dues bombes que no van esclatar

Un parell de portes més amunt de Cal Pesqueres, a l'altra banda de la casa del drapaire Antoni Pujol, hi havia una senzilla caseta de cos que constava de planta i pis. Duia el número 30 de la carretera, i en ella hi vivien en aquells moments dues dones soles, Maria Bosch Dagà i la seva mare, Caterina Dagà Font. Originària de Molins de Rei, aquella família havia vingut a viure a Sant Just al poc d'haver nascut la Maria, i duien, per tant, 41 anys residint en aquest poble.

Per sort per aquella gent, l'espoleta del projectil que va caure a casa seva seria defectuosa, circumstància que s'acostumava a produir amb una certa freqüència. El cas és que la bomba no va arribar a esclatar, salvant-se d'una destrucció segura tant aquella casa com possiblement també les seves veïnes.

A l'altre cantó de la carretera, en el número 39, hi havia la casa pairal de la família Petit, coneguda com a Can Canals, en la que hi vivia la propietària, Consol Canals Carbonell, àvia de Mercè Petit Petit, de vuit o nou anys, i que amb motiu dels primers bombardeigs sobre Barcelona, els seus pares l'havien enviat juntament amb la seva germana a Sant Just, a viure a can Canals amb els avis.

Com en el cas anterior, aquesta bomba tampoc va arribar a esclatar, i es va limitar a ocasionar alguns desperfectes a l'edifici, els quals foren reparats un cop acabada la contesa.

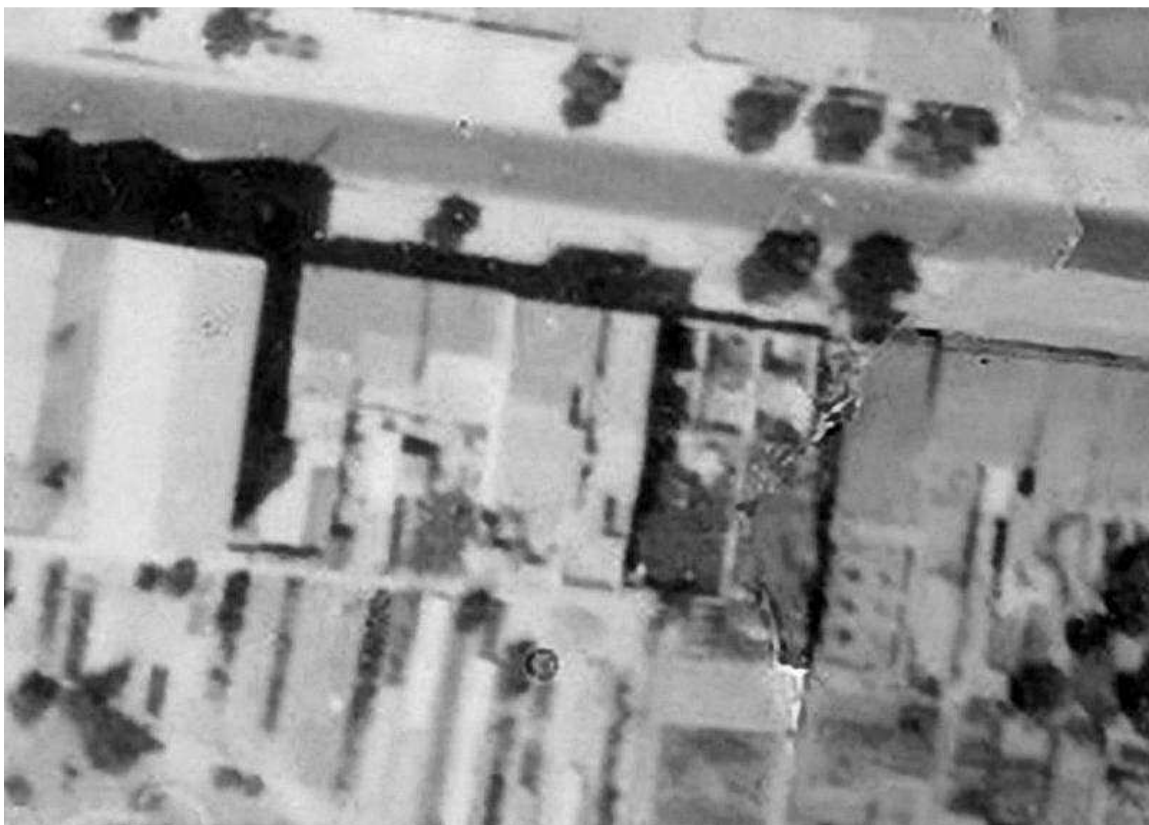

A l'esquerra, la casa on vivien Maria Bosch i la seva mare Caterina Dagà, en la que va caure una de les bombes que no van arribar a esclatar.

La bomba de Cal Manco i Cal Guixonis

Unes portes més amunt de Can Canals hi havia diverses petites cases de cos que arribaven fins on estava la fàbrica de pastes alimentoses Gaig, algunes de les quals eren també propietat seva. En una d'elles vivia Vicenç Martínez Company amb la seva esposa Pilar Lizaga Lahuerta i els seus fills Pilar, de 13 anys, i Vicenç, de 7. Vicenç, treballador de la fàbrica de Ciment, havia patit temps abans un greu accident laboral que li havia suposat la pèrdua del braç dret. Després d'aquest accident, l'empresa el va continuar mantenint en plantilla, donant-li el càrrec de porter de la fàbrica.

A la casa del costat, que també era propietat de Can Canals, vivia Marià Guixonis Borrunché, company de feina seu a la “Sanson”, casat amb Rogelia Viñas Gonzalvez, i tenien cinc fills: Maria, de 17 anys, Carme, de 15, Nuri, de 13, Jordi, de 9 i Pilar, de 3.

Detall (molt ampliat) d'una fotografia aèria presa l'any 1947, en la que encara es poden veure les cases de les famílies Martínez i Guixonis totalment derruïdes per la bomba.

La bomba va caure damunt d'aquelles dues petites edificacions, destruint-les completament i causant ferides de diversa consideració als seus estadants. És aquesta, potser, la bomba que va causar major impressió entre els santjustencs, i la que és més freqüentment recordada per molts dels nostres conveïns, que indefectiblement l'esmenten en referir-se a aquell bombardeig. La bomba de cal Manco ha esdevingut, per tant, tot un referent a l'hora de parlar d'aquest bombardeig.

La darrera bomba

La darrera de les bombes que l'avió italià va deixar caure aquella nit sobre Sant Just va anar a parar molt a prop de l'anterior, a tocar d'uns vivers de xiprers que hi havia en terres de Can Modolell, a la part posterior de les cases de la carretera, i a l'alçada de la casa número 51, coneguda pel nom de «Cal Monjo» des que, bastants anys abans, s'havien cuidat del manteniment de la roba del convent de monges que hi havia hagut al davant seu, a l'altre cantó de la carretera.

En aquells moments, a Cal Monjo hi vivia el mestre d'obres Jaume Pi Rius, de 47 anys, amb la seva muller Dolors Oliveras Navinés, de 46, les seves dues filles, Maria, de 18 anys, i Teresa, que el proper 9 de desembre compliria els 16, i l'àvia, Teresa Rius Rius, de 77 anys.

L'explosió d'aquella bomba, que va deixar sobre el terreny un cràter que encara era prou visible uns quants anys després, va aixecar un munt de terra i pedres, algunes de les quals, en sortir projectades, van arribar a colpejar els vidres de les finestres de la casa.

Després d'haver deixat caure aquesta última bomba sobre Sant Just, l'avió italià, avariat pels impactes rebuts, va continuar el seu camí cap a Cornellà i el Prat, tot anant a cercar el punt per on no gaire estona abans havia arribat, i des d'allà, va emprendre el camí de tornada cap a la base de Son Sant Joan, on ja es retrobaria amb els altres set companys seus que havien aconseguit dur a terme la resta de la missió de bombardeig sobre Barcelona que els havia estat encomanada.

Cal Monjo, la casa on les germanes Maria i Teresa Pi Oliveras van ser testimonis d'excepció de l'explosió de la darrera de les bombes que aquella nit van caure sobre Sant Just.

Hi ha constància de que aquest projectil caigut darrera de cal Monjo no va ser l'últim que aquell avió va llançar, i que al seu pas per Cornellà també en va deixar caure uns quants més, alguns dels quals no van arribar a explotar.

A les 00:52 van sonar finalment les sirenes de Barcelona i Sant Feliu que anunciaven el final de l'alarma, i va augmentar el nombre de veïns que, havent sortit de casa, anaven a veure el que havia passat a la carretera.

L'actuació de l'alcalde Arís

A la casa número 35 de la carretera, tot just tres portes més avall de les que fins llavors havien estat les cases de les famílies Guixonis i Martínez, al costat de can Canals i gairebé davant per davant de la casa de la Maria Bosch, vivia l'alcalde de Sant Just, Alfred Arís i Reinald, originari de l'Hospitalet, de 40 anys, amb la seva família.

Aquella nit, l'Alfred Arís va haver de treballar de valent en la seva doble qualitat d'alcalde del poble i president estatutari de la Junta Local de Defensa Passiva de Sant Just Desvern, organisme que havia estat constituït oficialment el desembre de 1937.

De primer, i després d'haver-se assegurat de que a casa seva ningú havia estat afectat per l'inesperat atac que acabaven de patir, va sortir immediatament al carrer per tal de poder avaluar la situació, prendre aquelles mesures que estiguessin al seu abast, i informar adequadament la Junta de Defensa Passiva de Catalunya.

A les 00:39, quan encara estava vigent l'estat d'alarma, va fer un primer truc al telèfon 80101 que li havia estat indicat, comunicant que en el bombardeig que s'acabava de produir a Sant Just havien estat destruïdes tres cases, totes a la carretera de Pi i Margall, i que hi havia tres ferits greus.

Arís va constatar que sobre Sant Just havien caigut cinc bombes, de les quals només en van esclatar tres (les que van caure a les cases Gaig, Masclans i Martínez/Guixonis) mentre que les altres dues bombes que havien caigut (las de les cases Bosch i Canals) no van arribar a esclatar. En conjunt, el bombardeig havia esfondrat les cases Masclans, Guixonis i Martínez, i causat danys de major o menor consideració a les cases Gaig, Pesqueres, Bosch i Canals, entre d'altres.

Alfred Arís, alcalde de Sant Just en aquells difícils moments.

El corrent elèctric, que normalment patia nombrosos talls, havia estat expressament interromput amb motiu de l'alarma, i en aquells moments, mentre no es donés el final de l'alarma, tot era foscor. L'Alfred va poder veure que les explosions havien destruït algunes línies elèctriques, els fils de les quals havien quedat pel terra, i que això podia ser molt perillós en cas de restablir-se el subministrament elèctric.

Immediatament l'Alfred Arís va fer un segon truc a l'oficina tècnica d'informació i enllaços de la Junta de Defensa Passiva que dirigia en Florenci Tor per tal d'ampliar les dades que els havia transmès anteriorment. Aquest és el text del telefonema, tal com apareix a l'informe que es va emetre l'endemà:

"1,01.- L'Alcalde de S. Just ens comunica que han caigut unes cinc bombes dues d'elles sense explotar. Hi han de cinc a sis ferits, un d'ells, greu.- Tres cases totalment destruïdes i dues parcialment. També ens diu que a conseqüència del bombardeig hi han algunes línies elèctriques destruïdes i ens diu al mateix temps que comuniquem a la fàbrica d'Electricitat que aquesta nit no donin el fluid elèctric".

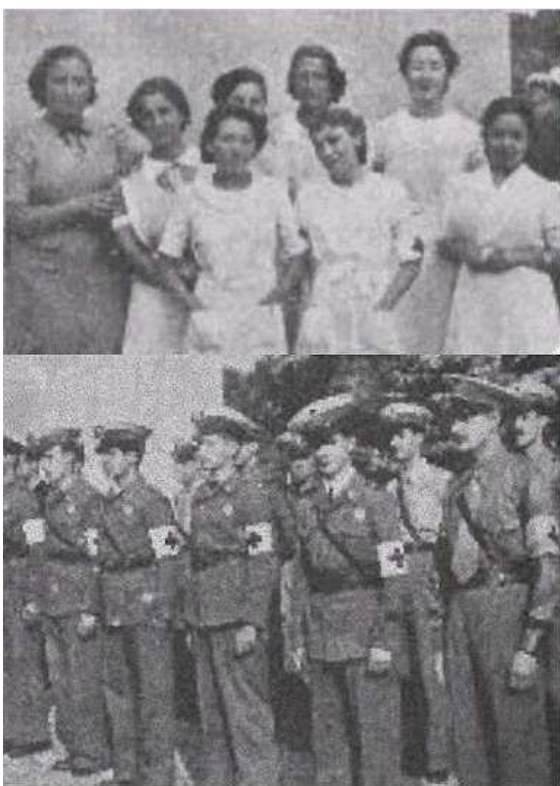
Calia retirar tots els enderrocs de l'escenari del bombardeig. Encara hi havia el problema dels cables elèctrics caiguts al carrer. Calia, també, organitzar algun tipus d'acolliment per aquells veïns que havien quedat sense casa. Encara hi havia un parell de bombes sense esclatar que dificultaven els treballs conduents a la normalització d'aquella situació....

Pel que fa al darrer d'aquests punts, es va insistir a la Junta de Defensa Passiva de Catalunya, però davant la incompareixença dels especialistes que s'havien de fer càrrec de la desactivació i retirada d'aquelles bombes, el propi alcalde Alfred Arís es va haver d'encarregar de desactivar, almenys, una d'elles, i la seva recompensa per aquesta arriscada empresa va consistir en els pocs diners que per aquell ferro vell li va acabar donant el drapaire.

L'atestat de la Creu Roja

Afortunadament, aquell bombardeig no va causar víctimes de consideració.

En l'informe que posteriorment es va confeccionar, el tinent practicant Joan Santamaria Coderch reflectia els principals trets de la seva actuació de la següent manera:

Infermeres i camillers que llavors integraven la Creu Roja santjustenca, segons sengles fotografies fetes pel seu capità Ferran Camprubí.

“OCTUBRE 8. El Teniente Practicante D. Juan Santamaria da parte de los servicios prestados durante y a causa del bombardeo de este pueblo en el día de hoy a las 23’45 horas:

Después de los trabajos de salvamento efectuados por el personal de la Ambulancia al mando del Capitán Jefe D. Fernando Camprubí, se han realizado los siguientes servicios facultativos por los Tenientes Médicos D. Antonio Ribalta, D. Luís Riera Gallo y por el Teniente Practicante que suscribe ayudado por las enfermeras Stas. Carmen Griñen, Maria Català, Conchita Algué y Montserrat Albertí.

Fueron asistidos: Francisca Masclans Segura, de magullamiento general, heridas superficiales en la cara, una herida profunda de 7 cm. de longitud por 3 de profundidad en la parte posterior tercio medio muslo derecho. Pronóstico Reservado. Edad 30 años.

Trinidad Masclans Segura, varias heridas contusas, pequeñas lesiones en

la cabeza y gran transtorno nervioso por el que se aplicaron dosis de estupefacientes. Edad 35 años. Pronóstico leve.

D. Mariano Guisoni Borrachu [sic] de 36 años de edad, magullamiento general, varias contusiones y erosiones en la cara y trastorno nervioso acentuado. Pronóstico Reservado.

Vicente Martínez Company de 37 años, herida cortante en la región frontal de 6 cms. de longitud. Pronóstico leve.

Juanita Jorba de 8 años. Herida cortante en el muslo tercio inferior de la pierna izquierda. Pronóstico leve.

Durante los trabajos de salvamento, el cabo de esta Ambulancia Sanitaria Juan Muns Cortés se hirió de consideración en las piernas con unos cristales al socorrer una víctima; fué trasladado al Hospital Clínico.

También el cabo Raimundo Corrales Rovira se accidentó al cumplir con su deber. Fué asistido de un corte profundo en el dedo pulgar de la mano derecha”.

La solidaritat dels santjustencs

L'acció de l'Ajuntament va estar a l'alçada de les circumstàncies, i prova d'això és que el mateix dia, tot i no haver-se pogut reunir, els seus components van acordar iniciar una subscripció pública per tal de recaptar fons per socórrer aquells veïns que havien perdut les seves cases per causa del bombardeig.

Segell del destacament dels Mossos d'Esquadra de Sant Just Desvern, una de les entitats que van contribuir en la col·lecta que es va fer en favor dels damnificats pel bombardeig.

Aquesta iniciativa es va confirmar formalment quan el consistori santjustenc es va poder reunir finalment un parell de setmanes després d'aquells fets i va prendre el següent acord:

“S'acorda ratificar l'acord pres en principi el dia 8 del corrent en motiu del bombardeig d'encapçalar la subscripció pública amb cinc centes pessetes en càrrec a la Caixa especial de la Comissió d'Assistència Social, destinades a socorre a les víctimes de dit bombardeig”.

La resposta solidària a aquesta crida va ser unànime, i els santjustencs, tant a nivell corporatiu com personal, van respondre com era d'esperar, i i encara es conserven diversos testimonis documentals d'aquella generositat.

La vida segueix

De resultes del bombardeig, els habitatges de les famílies Masclans, Martínez i Guixonis havien quedat totalment destruïts.

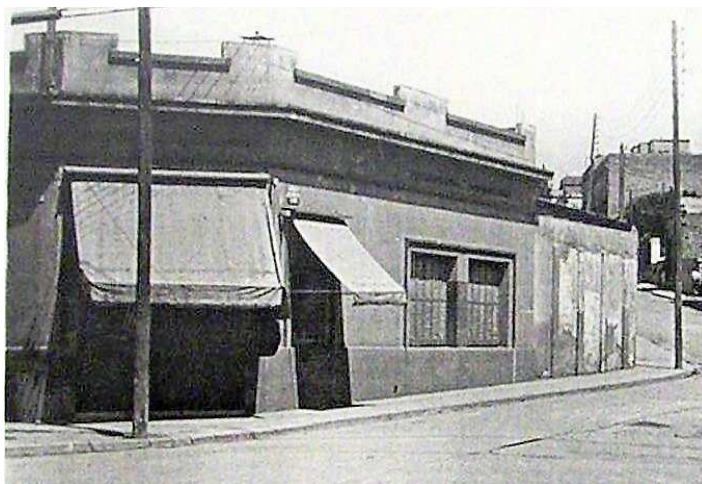
Les famílies Martínez-Lizaga i Guixonis-Viñas eren llogaters de les vivendes que havien estat bombardejades, i per tant, van ser els propietaris, la família Petit-Canals, els que van resultar més perjudicats per aquella destrucció. Els inquilins, que s'havien quedat sense casa, van recollir totes aquelles pertinences que pogueren salvar, i van començar a buscar-se uns nous assentaments.

Els Martínez es van instal·lar, de primer, a la casa número 27 de la carretera, en la que s'hi van estar fins a cosa d'un parell d'anys després d'haver acabat la guerra. L'any 1940 encara hi residien, però poc després, en desocupar-se una altra casa situada al número 27 del carrer del Marquès de Monistrol, s'hi van traslladar. Molts santjustencs encara recordarem la petita botiga de queviures que havia estat Cal Manco, amb aquella andròmina per tallar el gel plantada al mig del carrer i les petites joguines de fireta que venia i que causaven sensació entre els escolars d'ara fa una cinquantena d'anys.

Els Guixonis també es van traslladar a una altra vivenda de la carretera, i es van instal·lar al primer pis de la casa número 50, als baixos de la qual hi havia una botiga regentada per la família Pérez-Ferrer. A l'igual que els anteriors, tampoc s'hi van estar gaire temps en aquesta nova adreça, i poc després marxaven a viure a una caseta situada al número 6 del carrer Major de Sant Joan Despí, localitat on encara hi viuen alguns dels seus descendents.

Els Masclans, en la seva qualitat de propietaris de l'edifici on havien tingut la vivenda i el negoci, van haver d'assumir la seva reconstrucció.

En un primer moment es van poder acomodar a casa de la família de Joan Santamaria Altadill, el marit de Paquita, la seva filla gran, una acomodada família d'industrials d'Esplugues que els va acollir durant els mesos que van transcórrer fins al final de la contesa. Tot just tres mesos després d'acabar el conflicte, el 29 de juliol de 1939, ja sol·licitaven un permís d'obres per tal de poder edificar, en el mateix lloc on eren les ruïnes del que havia estat casa seva, una nova edificació que els permetés viure-hi. Es tractava tan sols de construir en un primer moment el mínim necessari, una casa de planta baixa formada per menjador, cuina, serveis, pas i dos dormitoris. Aquesta sol·licitud fou aprovada per l'arquitecte municipal Josep Alemany el 4 d'agost, una setmana després d'haver estat presentada.

El nou forn de la família Masclans, edificat damunt de les restes que van quedar de l'antic, destruït pel bombardeig.

Ja instal·lats altre cop a Sant Just, el 4 de febrer de 1940 demanaven un nou permís d'obres per tal de reconstruir-ho tot.

Un cop finalitzades les obres, el 4 de setembre de 1940, en Jaume Masclans tenia la satisfacció de poder anotar en el mateix dietari on dos anys abans havia apuntat el bombardeig que, en el seu forn ja es tornava a treballar amb normalitat.

El forn de Can Masclans va seguir funcionant en el mateix lloc. Actualment, formant part d'una nova edificació, continua dedicat al despatx de pa; ara ja en mans d'una altra família que fa uns quants anys es va fer càrrec d'aquell negoci.

L'origen del carrer de l'Estalvi

Hem vist com les casetes contigües on vivien les famílies Guixonis i Martínez van resultar destruïdes pels efectes d'una mateixa bomba, i com els seus inquilins havien hagut de cercar nous habitatges on instal·lar-se.

Aquelles dues cases pertanyien a la família Petit, propietària també de la veïna casa de can Canals.

La primera d'aquelles casetes, la més propera a can Canals, en la que els llogaters eren els Guixonis, era propietat de la família des de molt temps abans, i el titular, ja des d'abans de la guerra, era Joaquim Petit Canals, marit de Consol Canals Carbonell.

L'altra casa, en la que vivien els Martínez, situada al costat de l'anterior en direcció a Sant Feliu, era també propietat de Joaquim Petit per haver-la adquirit a Concepció Romanich Miquel, la seva propietària original.

Antiga ubicació de les vivendes de les famílies Guixonis i Martínez, damunt de les quals es va obrir el carrer de l'Estalvi i s'hi va bastir una oficina bancària, que posteriorment esdevingué seu de la Creu Roja, com ens mostra la imatge.

D'aquesta manera el matrimoni Canals havia passat a posseir aquelles dues casetes contigües, amb la intenció d'haver deixat a la seva filla Assumpció la seva propietat i la rendeta que pels seus lloguers se'n treia.

La bomba que aquella nit van deixar caure des de l'avió italià vingué a esguerrar aquells plans, i de resultes de la seva força

destructiva, Assumpció Petit Canals es va trobar que havia passat a ser la titular de sengles solars plens de runes.

Aquesta situació es va mantenir durant els deu anys següents, amb la única novetat de que per causa de reestructuracions que durant aquell temps s'havien dut a terme a la carretera, els números d'ordre d'aquelles cases havien canviat i ja no eren els 43 i 45, sinó que havien passat a ser els 41 i 43. Pel que fa a resta, les coses van seguir igual.

Cap a finals de 1949 la *Caja de Ahorros Provincial de la Diputación de Barcelona* es va plantejar establir una sucursal a Sant Just, i es van fixar en aquells terrenys. Ben poc després, i amb tal finalitat, davant el notari de Barcelona César Coll Bruck, la propietària Assumpció Petit venia les dues finques a l'industrial Isidre Mirambell Escofet, que actuava d'acord amb els interessos d'aquella entitat d'estalvi.

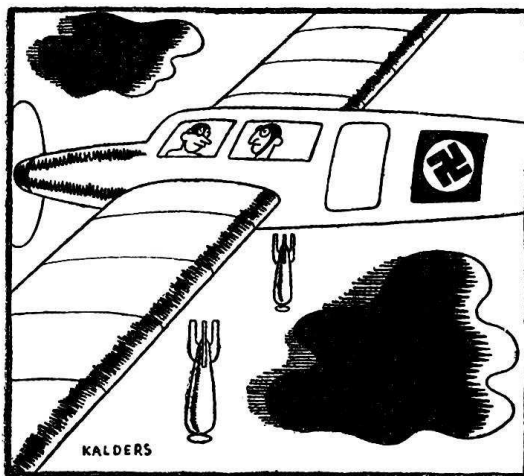
Aprofitant l'esmentada iniciativa, també s'hi va afegir l'Ajuntament, que pretenia remodelar l'urbanisme d'aquell sector i ja havia començat a instal·lar fanals al llarg de la carretera.

És així com en el lloc que ocupaven les ruïnes de la que havia estat la casa de Vicenç Martínez, i d'una part de la que havia estat la de Marià Guixonis, es va construir la primera sucursal bancària que hi va haver al poble, mentre que sobre la resta del que havia estat la casa d'en Guixonis, l'Ajuntament obria un carreró que des de llavors rebria el nom de carrer de l'Estalvi.

Efectes col·laterals.

Tot el que acabem de veure sobre l'agressió aèria que va patir Sant Just Desvern la nit del 8 d'octubre de 1938 ens porta fàcilment a la conclusió de que aquell atac no va ser en absolut premeditat.

ELS HEROICS PROCEDIMENTS FEIXISTES

- Quin objectiu ataqués?
- No ho sé. Ja ho llegirem demà als diaris.

L'escriptor Pere Calders, en aquesta vinyeta publicada a l'Esquella de la Torratxa, va retratar a la perfecció l'actuació d'aquella nit per part dels aviadors feixistes.

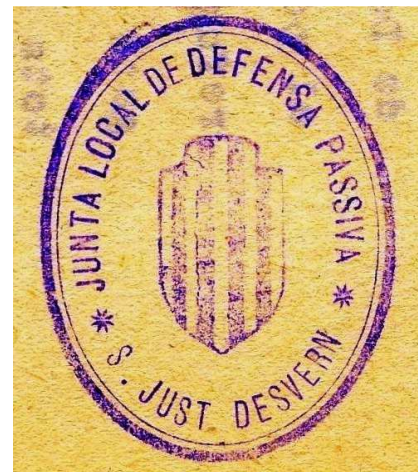
En aquest poble no hi havia cap element estratègic que el justificués. Les bombes caigudes aquella nit van obeir tant sols a l'afany dels aviadors italians que tripulaven l'avió avariament per lliurar-se de la seva perillosa càrrega, i van procedir a deslliurar-se d'ella de la manera més expeditiva possible, sense parar-se a pensar, ni tant sols un moment, en les possibles conseqüències que aquesta acció podia comportar a la població innocent d'aquella localitat que en aquell moment sobrevolaven.

És el que en totes les modernes confrontacions bèl·liques ha estat denominat "efectes col·laterals".

El refugi antiaeri va fer servei

La principal realització de la Junta Local de Defensa Passiva de Sant Just Desvern va ser, sense cap dubte, la construcció del refugi antiaeri de l'Ateneu, els treballs de construcció del qual van començar pràcticament després dels terribles bombardeigs sobre Barcelona que hi va haver el març de 1938.

De l'execució d'aquests treballs s'encarregaria la *Col·lectivitat del Ram de l'Edificació. Paletes i Manobres*, entitat que agrupava totes les empreses de construcció existents fins llavors al poble, la qual va presentar diversos pressupostos de realització a mesura que anaven progressant els treballs de construcció del refugi. El darrer d'aquests pressupostos, que ascendia a

Segell de la Junta Local de Defensa Passiva, que presidia l'alcalde Alfred Arís.

29.911,90 pessetes i recollia els darrers treballs que encara calia fer per a deixar-lo acabat, portava la data del 29 de juliol de 1938.

Aquest refugi tenia una de les seves dues boques d'accés al carrer de l'Ateneu (llavors carrer del 19 de juliol) i l'altra al pati de les escoles municipals. Presentava un recorregut d'uns 160 metres i la seva secció mitja era de 1,25 a 1,35 metres d'amplada per 2 metres d'alçada.

Molt s'ha parlat sobre el tema de que si el refugi antiaeri que es va construir a Sant Just havia arribat o no a fer-se servir durant algun bombardeig i si havia prestat per tant el servei de protecció per al qual havia estat construït.

Hi ha constància documental de que els cànons que la Junta Local de Defensa Passiva havia estat rebent per tal de sufragar les despeses de construcció del refugi ja s'havien deixat de percebre el mes d'octubre de 1938, senyal inequívoca de que els treballs ja havien finalitzat abans de tal data.

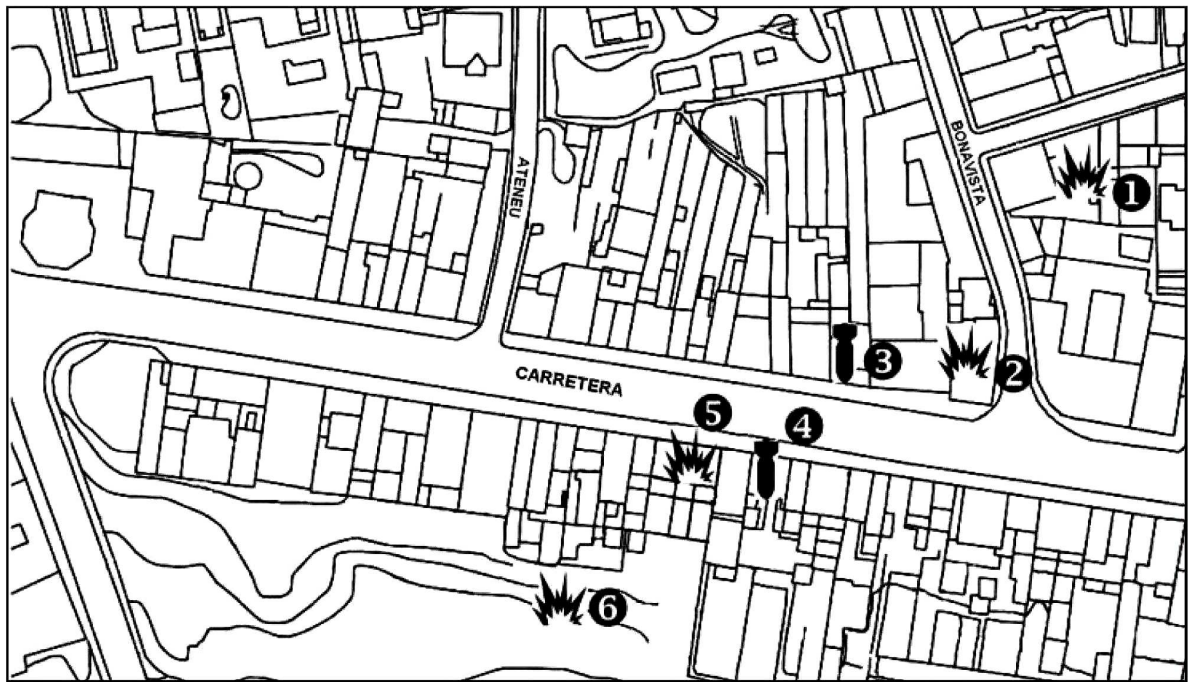
Queda prou clar, doncs, que aquell mateix estiu el refugi de l'ateneu ja estava en disposició de poder ser normalment utilitzat. A més, el testimoni dels diversos veïns que llavors el van utilitzar contribueix a confirmar-ho.

Aspecte actual de l'interior del refugi antiaeri de l'Ateneu.

Sant Just Desvern, Octubre de 2013
Juli Ochoa González

BOMBES CAIGUES SOBRE SANT JUST DESVERN DURANT L'ATAC AERI DEL 8 D'OCTUBRE DE 1938

Localització dels impactes de les bombes que van caure sobre Sant Just Desvern la nit del 8 d'octubre de 1938.

Bombes que van explotar

Bombes caigudes sense esclatar

①

Bomba de can Gaig

②

Bomba de can Masclans

③

Bomba de can Bosch-Dagà

④

Bomba de can Canals

⑤

Bomba de cal Manco i cal Guixonis

⑥

Bomba de cal Monjo

Font: Elaboració pròpia a partir d'un mapa de l'any 1996 de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, modificat i complementat amb les aportacions dels testimonis consultats.

El present fulletó ha estat confeccionat a partir de les dades contingudes en un altre treball més ampli sobre aquest tema, també del mateix autor, que es va publicar a la Miscel·lània d'estudis Santjustencs número XVIII, editada l'any 2013 pel Centre d'Estudis Santjustencs.